

Звіт

про регіональний діалоговий захід

«Проблематика забруднення територій України

вибухонебезпечними предметами та мінами»

11 липня 2018 року

конференц-зала готелю «Рейкарц»
м. Маріуполь, Донецька область

ПОПЕРЕДНІ ЗАХОДИ

Протягом останніх двох років Координатор проектів ОБСЕ в Україні (Координатор проектів) організовує регіональні круглі столи на сході України для того, щоб зібрати разом основних національних та міжнародних учасників протимінної діяльності в Україні: Міністерство оборони (МО), Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Державну спеціальну службу транспорту (ДССТ), Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб (МінТОТ), HALO Trust, Данську групу з розмінування (DDG), Швейцарський фонд з розмінування (FSD) та представників місцевої влади. Заходи проводяться з метою представлення місцевим заінтересованим сторонам обсягу робіт з гуманітарного розмінування, включаючи плани розмінування та потенціал, а також проведення інформування про мінну небезпеку (ІМН). Круглі столи надають можливість представникам місцевої влади говорити про свої потреби та відкрито піднімати проблеми розмінування безпосередньо з відповідальними представниками державної влади та міжнародними організаціями. Також це є можливістю для місцевих та міжнародних громадських організацій представляти свою діяльність в галузі ІМН, допомоги постраждалим від мін (ДПМ) та інших аспектах гуманітарної і правової підтримки в громадах, що стикнулися з цією проблемою. У період з березня 2017 р. до червня 2018 р. Координатор проектів організував п'ять круглих столів у Северодонецьку, Краматорську, Покровську та двічі в Маріуполі.

СТИСЛИЙ ОПИС

Метою регіонального діалогового заходу з протимінної діяльності у м. Маріуполь було ознайомлення представників державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, освітніх закладів та поліції міста Маріуполь та Донецької області з основними учасниками протимінної діяльності в Україні. Організувавши цей діалоговий захід, Координатор проектів надав можливість відкрито озвучити свої потреби та обговорити проблеми, що виникають через мінне забруднення, безпосередньо з представниками державної влади, уповноваженими на проведення протимінної діяльності.

Захід у Маріуполі показав, що цією темою дуже цікавляться представники місцевої влади, обласної адміністрації та її підрозділів відповідальні за захист цивільного населення, екологічні питання, економіку, розвиток, освіту, соціальний захист, культуру, туризм, а також представники громад, що постраждали від мінного забруднення, та місцевих громадських організацій.

Хоча загальнопоширеною є думка, що протимінна діяльність – чоловіча робота, гендерний склад на заході показав, що ця проблема однаково непокоїть як чоловіків (58%), так і жінок (42%). Про важливість теми також говорила присутність журналістів із місцевого радіо та телеканалів, журналів і газет.

Захід було організовано у формі діалогу, під час якого учасники працювали у трьох групах за темами, притаманними саме цьому регіону. Цей формат надав можливість представникам місцевих громад і громадських організацій озвучити свої проблеми і занепокоєння стосовно безпеки, соціально-економічного розвитку, екології і базових стандартів життя, на які вплинуло мінне забруднення, а також вибухонебезпечні залишки війни (ВЗВ) і конфлікт загалом.

Роботу у форматі «мозкового штурму» організували в трьох групах, до яких входили такі учасники:

Група 1 «Гуманітарні питання» — місцеві представники управлінь освіти і соціального захисту, культури і туризму, ЗМІ, місцеві активісти;

Група 2 «Земля і території» — представники департаменту кадастру, аграрної індустрії та агенцій аграрного розвитку, місцевої влади, селищні голови, місцеві посадовці;

Група 3 «Безпека» — представники Національної поліції, департаментів цивільного захисту, екології та природних ресурсів.

У групах обговорювалися такі питання:

- Як ми сприймаємо поточну ситуацію з ліквідацією мін та вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ)?
- Що нам важливо для вирішення поточних проблем?
- Які ідеальні результати в галузі ліквідації мін та ВЗВ ми (група експертів, що бере участь у дискусії) хочемо бачити через рік?
- Які практичні дії та проекти нададуть нам можливість вирішити окреслені проблеми та наблизити нас до очікуваних результатів?

Результати обговорення питань у робочих групах були підсумовані у презентаціях, після яких відбувалась панельна дискусія за участі експертів, а саме: під-підполковника Євгена Зубаревського (МО), полковника Олега Бондаря (ДСНС), Мільєнко Вахтаріча (Координатор проектів) та Дмитра Паншина (МінТот).

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ В ГРУПАХ

Група № 1 «Гуманітарні питання»

Після обговорення було виявлено такі потреби:

- збільшення потенціалу та кількості заходів для виявлення та визначення підозрюваних вибухонебезпечних зон (ПВЗ);

- покращення координації між відповідальними органами з розмінування, державною та місцевою владою, включно з координацією та взаємодією між аграрним сектором та військовими структурами;
- покращення маркування ПВЗ попереджувальними знаками;
- забезпечення доступності інформації про ПВЗ;
- опис процедури та визначення установ, до яких робиться інформаційний запит про ПВЗ;
- вирішення проблеми доступу до населених пунктів «сірої зони» (наприклад, села Старомар'ївка);
- внесення поправок до законодавства, що нададуть можливість землевласникам (фермерам), які орендують землю, визначену як ПВЗ, отримувати компенсації та податкові пільги.

Група № 2 «Земля і території»

Група окреслила такі потреби:

- розробка нормативної бази для оперативної координації між органами, відповідальними за розмінування, та державною/місцевою владою, покращення координації та обміну інформацією між військовими, ДСНС, місцевою і державною владою, що працюють у районах;
- створення точних карт ПВЗ і їхнє регулярне оновлення згідно зі звітами про нові забруднення, викликані бойовими діями та артилерійськими обстрілами, які можуть забруднити вже очищені території;
- розробка та організація акцій з інформування про мінну небезпеку (ІМН) для різних соціальних груп, що проживають поблизу ПВЗ, стосовно можливого доступу до місцевих зон відпочинку, цвинтарів, лісів;
- створення пріоритетів для гуманітарного розмінування, наявність актуальної і точної інформації про потреб громади та її перенаправлення до відповідальних урядових установ;
- дослідження нових можливостей і технологій передачі інформації до постраждалих громад і інформування про мінне забруднення;
- організація своєчасної медичної допомоги для постраждалих від мін, проведення тренінгів із першої медичної допомоги;
- забезпечення комплексної соціально-економічної підтримки населенню, яке проживає у громадах, постраждалих від мін;
- загальним висновком групи була потреба у створенні чіткої координації роботи між МО, ДСНС, державною і місцевою владою для комплексного вирішення всіх вищезгаданих питань.

Під час роботи Групи 2 голови селищних рад зосереджувалися на наступних конкретних проблемах своїх населених пунктів:

Село Гранітне:

- потреба в розмінуванні місць масового збору людей;
- сільськогосподарські землі частково очищені, але немає можливості заміряти земельні ділянки (координати) через військові дії, що тривають;
- відсутність точної інформації щодо замінованих територій.

Село Талаківка:

- потреба у продовженні розмінування;
- недостатнє маркування ПВЗ;
- недостатній обмін інформацією між місцевою владою і ДСНС.

Група № 3 «Безпека»

Група вказала наступні потреби:

- забезпечення ІМН для місцевих громад і навчання першій медичній допомозі;
- покращення маркування ПВЗ;
- покращення координації між урядовими організаціями, відповідальними за протимінну діяльність, та місцевою владою, щоб організувати діяльність із розмінування відповідно до потреб громади;
- розділення діяльності організацій із розмінування по територіях і забезпечення процесу системного розмінування;
- визначення координаційного органу;
- визначення стандартів і забезпечення якості робіт із розмінування;
- визначення чіткого кола обов'язків для кожного етапу процесу гуманітарного розмінування;
- проведення аналізу ризиків для кожної постраждалої від мін громади.

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ

Панельна дискусія проводилася у форматі питань і відповідей за участю представників державної і місцевої влади, МО, ДСНС, МТОТ, Координатора проектів, Женевського міжнародного центру з гуманітарного розмінування, HALO Trust, DDG, FSD, МКЧХ, ПРООН та місцевих громадських організацій. На основі результатів дискусій, отриманих у трьох групах, сформульовані потреби було зведено в три теми до обговорення під час панельної дискусії:

1. «Інформування про мінну небезпеку» — розширення і зміцнення кампанії ІМН для дітей та дорослих;
2. «Координація» — регулювання і покращення процесу обміну інформацією між виконавцями процедур протимінної діяльності, постраждалими громадами та організаціями з безпеки і розмінування;
3. «Контроль якості операцій із розмінування» — розробка стандартів для контролю якості операцій із гуманітарного розмінування і позначення ПВЗ.

1. “Інформування про мінну небезпеку”

Підполковник Євген Зубаревський (МО) інформував про діяльність Збройних сил, що проводиться. Основна цільова аудиторія ІМН – діти як найвразливіша група, яку також найлегше організувати і передати їй інформаційні повідомлення.

Як стверджують військові та працівники ДСНС, наразі існує потреба в розширенні роботи з дорослим населенням. Зокрема з групами людей, які займаються сільським господарством (фермери та їхні наймані працівники), лісовим хазяйством, промисловим виробництвом (наприклад, шахтарі), працівниками житлово-комунальних господарств. Найзручніше буде, якщо ІМН проводитимуть представники місцевих органів виконавчої влади і військово-

цивільних адміністрацій, а також молодь, яка проживає на забруднених територіях. Можливі формати ІМН – лекції у школах, кінотеатрах і театрах, «живе» спілкування, інформаційні брошури, плакати в публічних місцях, у селищних радах та державних органах, флешки з інформаційними повідомленнями, телетрансляції та соціальні мережі.

Під час обговорення було виявлено деякі проблеми з інформаційними кампаніями щодо мінної небезпеки. В деяких населених пунктах кампанії ІМН проводилися паралельно державними органами та громадськими організаціями (включно з міжнародними). У деяких населених пунктах програми ІМН проводилися досить регулярно, тоді як в інших – зовсім не проводилися. Як зазначив Дмитро Паньшин (МТОТ), для вирішення цієї проблеми було створено координаційну групу з представників МТОТ, МО, ДСНС, державної і місцевої влади в рамках проекту «Розширення спроможностей громад» на території сіл Золоте, Попасна, Гірське з метою координації освітніх програм, що впроваджувалися чи запускалися громадськими організаціями у вищезгаданих населених пунктах для стандартизації цих програм і заходів, а також їхнього рівномірного розподілу за територіями і цільовими групами.

2. “Координація”

Як стверджує представник МО підполковник Євген Зубаревський, процедура роботи з вибухонебезпечними предметами на забруднених мінами територіях визначена штабом об’єднаних сил і доведена до відома військово-цивільних адміністрацій. Існує прогалина в обміні інформацією між виконавчою владою та суспільством загалом (наприклад, інформація з районних військово-цивільних адміністрацій не доходила до голів селищних рад або ж не всі голови селищних рад взяли цю інформацію до відома і поділилися нею з місцевим населенням).

Полковник Олег Бондар (ДСНС) запропонував громадам бути більш проактивними і надавати більше інформації та запитів до ДСНС стосовно проблематичних питань.

Мільєнко Вахтаріч (Координатор проектів) запропонував призначити регіональних координаторів протимінної діяльності, які є працівниками місцевих адміністрацій з питань сільського господарства, розвитку чи будь-якого іншого департаменту, найбільше враженого проблемою мінного забруднення. Ці люди стануть контактними особами для всієї діяльності з розмінування і зв’язною ланкою між центральною і місцевою владою. Вони збиратимуть інформацію, запити, проблеми з постраждалих від мін громад і передаватимуть їх державній владі. У той же час вони отримуватимуть актуальну інформацію щодо поточної і планованої протимінної діяльності в області та передаватимуть її мерам, у селищні ради та місцеві громадські організації.

Одне з виявлених проблемних питань – відсутність центральної бази даних постраждалих від мін. Дані збирають різні установи (МТОТ, МО, МЗС, Мінсоцполітики, ДСНС, міжнародні організації) з різних джерел. Поточне законодавство не має визначення терміну «постраждалий від мін» і, відповідно, ці постраждалі потрапляють до категорії «постраждалих від АТО». Для надання підтримки таким постраждалим не було розроблено державних стандартів. Закон «Про протимінну діяльність», де має бути визначено термін «постраждалий від мін», ще не прийнято Верховною Радою. Важливість збору даних про постраждалих підкреслюється тактичними та стратегічними потребами. По-перше, ці дані потрібні для визначення пріоритетних завдань, забезпечення оперативного реагування в наданні підтримки постраждалим. По-друге, такі дані допоможуть у плануванні та

розподілі ресурсів урядовим і неурядовим установам, а також міжнародним організаціям у цій галузі.

3. “Контроль якості операцій із розмінування”

Підполковник Євген Зубаревський (МО) зазначив, що Збройні Сили України є відповідальними за контроль якості операцій із розмінування. Після завершення таких операцій ПВЗ, що залишилися, будуть промарковані згідно з національними стандартами протимінної діяльності (НСПД). Щодо маркування було виявлено дві проблеми:

- 1) На деяких територіях, що знаходяться в безпосередній близькості до зони воєнних дій, навіть очищені ділянки знаходяться під загрозою забрудненнями мінами і ВЗВ;
- 2) Деякі безвідповідальні місцеві прибирають попереджувальні знаки, що сигналізують про ПВЗ.

Для вирішення другої проблеми необхідно проводити ІМН з акцентом на важливості маркування, призначити відповідальних людей для підтримки знаків (щоб вони були видимими, не прикритими рослинністю, очищеними від бруду, снігу тощо). Можна також скористатися деякими ідеями щодо розробки програмного забезпечення і використання сучасних телекомунікаційних технологій (смартфонів) для попередження нещасних випадків із мінами та випадкового заходу у ПВЗ.

Мільєнко Вахтаріч (Координатор проектів) запропонував кращу координацію між ДСНС, МО, поліцією та дорожньою службою щодо технічного обслуговування попереджувальних знаків після їхнього встановлення на кордонах ПВЗ. Місцевих представників потрібно проінформувати про їхнє розташування, і вони мають взяти на себе відповідальність за їхню підтримку і видимість, а також інформувати уповноважені органи, якщо вони зникають із призначеного місця. ЗМІ також рекомендовано запускати інформаційні кампанії, щоб постраждалі від мін громади не пересували, крали чи руйнували попереджувальні знаки. Їхня мета – захищати життя і не давати людям заходити у ПВЗ.

Під час панельної дискусії учасники повторили деякі проблематичні питання, згадані під час групової роботи. По-перше, питання компенсації втрат фермерам і сільським громадам через неможливість використовувати землю, забруднену мінами і ВЗВ, близькість лінії розмежування та невизначений час завершення конфлікту. По-друге, питання гострої потреби в прийнятті Закону «Про протимінну діяльність» (наразі в розробці робочої групи Верховної Ради на чолі з депутатом А. Тетеруком), який також може регулювати питання компенсації та підтримки постраждалих.

Як громадський лідер, М. Пугачова (голова ГО «Берегиня») заявила що громадські організації готові подавати свої пропозиції для покращення проекту Закону «Про протимінну діяльність» і допомагати з його просуванням.

ВИСНОВКИ

Обговорення під час регіонального діалогового заходу в Маріуполі висвітлювало низку проблем, які враховані в проекті Координатора проектів «Розвиток потенціалу України з протимінної діяльності». А саме:

- **Координація** – дискусія під час заходу чітко показала відсутність координації між державними організаціями, відповідальними за протимінну діяльність, і місцевою

громадою. Незважаючи на присутність державних органів на місцевому рівні, таких як МО та ДСНС, комунікації між ними та представниками місцевих військово-цивільних адміністрацій немає або вона є дуже спорадичною. Комунікації зазвичай ідуть до штабу без розповсюдження інформації або збору пріоритетів від постраждалих місцевих громад. Відсутність координації є найбільш очевидною у програмах ІМН, де в деяких громадах їх було декілька, а в деяких не було взагалі.

- **Визначення ПВЗ та їхнє маркування** – представники місцевих адміністрацій і особливо постраждалі місцеві громади висловили своє занепокоєння щодо відсутності інформації про точні заміновані локації. ПВЗ або зовсім не мають попереджувальних знаків, або позначені неефективно. Деякі території позначені імпровізованими (саморобними) попереджувальними знаками, явно встановленими непрофесіоналами, тож їхня точність та важливість є сумнівними. Вони більше сприяють плутанині, аніж захисту місцевого населення. Деякі розміщені попереджувальні знаки не зроблені відповідно до міжнародних та українських стандартів. Дуже розповсюджена ситуація серед деяких безвідповідальних громадян – прибирати або красти попереджувальні знаки з метою їхнього використання в інших, особистих цілях. Належна інформаційна кампанія може допомогти донести важливість попереджувальних знаків до місцевого населення, а також розповісти про можливі пагубні наслідки у випадку самовільного використання знаків.

- **Доступність інформації та централізація даних** – відсутність центрального органу, відповідального за керування та координацію протимінної діяльності (Національного центру протимінної діяльності – НЦПД) призводить до відсутності інформації або ж потоку суперечливих даних про розмір і розташування ПВЗ, кількість постраждалих від мін, потреби в гуманітарному розмінуванні, маркування, ІМН тощо. Діалоговий захід у Маріуполі знову показав, що обміну інформації між державними організаціями, відповідальними за протимінну діяльність, немає, а існування окремих баз даних непродуктивне і вносить плутанину. Представники постраждалих місцевих громад повідомили, що їм хотілося б знати, де можна знайти надійну інформацію про мінну ситуацію для інформування громадян з метою попередження нових жертв серед цивільного населення.

- **Розставлення пріоритетів** – ця проблема пов'язана з попередньою. Без чіткої, надійної та централізованої інформації неможливо розставляти пріоритети у протимінній діяльності. Під час діалогу учасники зазначали, що системного гуманітарного розмінування немає, так само як і координації ІМН для кращого використання і без того невеликих ресурсів і спрямування діяльності до найбільш уражених громад.

- **Сертифікація і відповідальність** – метою гуманітарного розмінування є повернення очищеної землі в безпечне використання власникам і, шляхом видання свідоцтва про безпеку, взяття на себе відповідальності за виконану роботу з розмінування та можливі наслідки через погану якість чи халатність у процесі розмінування, що може призвести до людських жертв, ушкодження або руйнування майна. Процес розробки НЦПД, який містить стандарти контролю якості та сертифікацію очищеної землі, має бути завершений до кінця жовтня цього року. До того часу користувачі очищеної землі не матимуть дійсних свідоцтв.

- **Законодавство** – усі вищезгадані проблеми є результатом відсутності Закону «Про протимінну діяльність», який має визначати структуру такої діяльності в Україні з відповідальними органами, контролюючими механізмами та обов'язками. Цей закон

створить Національний центр протимінної діяльності, операційний і координаційний орган із чіткими завданнями, установу, яка стане пунктом контакту з питань гуманітарного розмінування в Україні для постраждалих громад. Про важливість і потребу в розробці і прийнятті протимінного законодавства говорив майже кожний учасник заходу.

Модератори: Олена Копіна, Олександр Мітков.

Київ, 24 липня 2018 р.

Мільєнко Вахтаріч

Технічний радник із протимінної діяльності